

Аспекти на съвременната селскостопанска политика на България

Проф. РУМЕН ПОПОВ

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: rgorov@iae.bg

Резюме

Делът на земеделието в БВП и заетостта последователно намалява, но в същото време то запазва своето значение на основен доставчик на продукти за непосредствена необходимост. Едновременно с това на преден план излизат нови аспекти на селскостопанската дейност – рационалното използване на природните ресурси и балансираното териториално развитие. Ето защо земеделието изисква не само определяне на общата цел на производството – по-пълно задоволяване на обществените потребности, но и редица социални аспекти.

Средносрочните приоритети на стопанската дейност са в няколко аспекта.

Първо, това са главните насоки на прехода от социалистическо към пазарноориентирано земеделие. Приватизацията на земята доведе до нейното раздробяване и последващо окрупняване в големи масиви, т.е. до формиране на полюсна аграрна структура; значителна маса от дребните стопанства играят ролята на социален буфер, а икономическото им значение постепенно намалява; икономическата либерализация и членството в СТО и в ЕИО определят нова продуктова структура; политиката след приемането ни в ЕС се съсредоточава върху усвояването на европейската подкрепа, като земеделските субсидии се усвояват предимно от големите по площ земеделски стопанства; очертаваният упадък в по-голямата част от селските райони не е преодолян.

Второ, това са промените в земеделието и в по-общ план – в световната хранителна система в годините до 2050 г. Необходимо е: да се осигури производството по устойчив начин на достатъчно храна за населението на земята; да се гарантира преодоляване на нестабилността в хранителната система и земеделието; да се подсили мултифункционалната роля на земеделието в развитието на селските райони; да се противодейства успешно на климатичните и екологичните изменения в селското стопанство; да се отчитат по-пълно социалните измерения на селскостопанската дейност.

Трето, това е европейският модел на земеделие. Целта на политиката на ЕС е съхраняване и развитие на производствения потенциал на европейското земеделие в интерес на гражданите на общността; подкрепа на селскостопанските граждани, произвеждащи качествена, стойностна и разнообразна храна; утвърждаване на разбирането, че земеделието като важен фактор на човешката дейност е основен за запазване на жизнени селски общности.

На базата на анализ на мястото на българското земеделие в европейското и SWOT анализ на приоритетите ни в тази област са формулирани допълнителни линии на политика в някои области.

Ключови думи: аспекти, политика, земеделие

В продължение на дълги години земеделието е било в основата на икономиката на България. Днес неговият дял в БВП и в заетостта последователно намалява. В същото време селското стопанство запазва своето значение и роля на доставчик на продукти от жизнена необходимост, като едновременно с това на преден план излизат нови аспекти на тази

стопанска дейност – рационалното използване на природните ресурси, както и балансираното териториално развитие. Новите предизвикателства пред земеделието, както и бързите промени в обществения живот, налагат развитие и на селскостопанската политика като дейност, насочена към постигане на обществени цели.

Определянето на приоритетите на средно-срочната политика на България изисква, на първо място, формулиране на нейната дългосрочна, стратегическа цел. В повечето случаи досега целта е определяна като изграждане на конкурентноспособно селскостопанско производство при устойчива експлоатация на природните ресурси, т.е. селскостопанското производство като доставчик на продукти за непосредствена консумация и за преработка, но и такива, които се произвеждат при запазване на природните ресурси и гарантират определени баланси в развитието. В такъв аспект средносрочната политика представлява постепенно приближаване към дългосрочната цел, съобразно нашите познания за проблема.

Средносрочни аспекти на селскостопанската политика на България

За да се стигне до целта и приоритетите на средносрочната политика, е необходимо да се анализират няколко кръга проблеми. На първо място, нужно е да се осмисли изминатият път през последните 25 години. В началото на периода България започна преход от системата на земеделие на държавния социализъм към селско стопанство, основано на частната собственост върху основния ресурс – земята, и пазарни отношения между икономическите агенти в сектора. Фундаменталните промени се извършваха в условията на тежка икономическа криза и политическа нестабилност. В резултат, за шест години Брутната селскостопанска продукция намалява с повече от 25%. При тези обстоятелства държавната политика бе насочена към поддържане на ниски цени на дребно чрез административен контрол и ограничаване на износа на земеделски продукти чрез експортни забрани и такси. Част от създадения доход в земеделието бе изземван и чрез интензивните инфлационни процеси. Икономическото равновесие бе възстановено през 1997 г., но с цената на

мощна загуба на благосъстояние и преразпределение на богатството. Въвеждането на системата на паричния съвет стабилизира икономическите условия и създаде предпоставки за провеждането на по-последователна политика. Либерализацията на ценовата и търговската политика позволи на българското земеделие постепенно да се интегрира в новата външна икономическа среда. Още в началото на прехода българското земеделие и хранително-вкусова промишленост понесоха удара от разрушаването на основния си външен пазар през последните 40 години – този на бившите СИВ и СССР. В значителна степен гарантиран и непретенциозен този пазар бързо се превърна във висококонкурентен и наситен, развитие, за което българският хранителен сектор се оказа неподготвен. През 1995 г. България стана асоцииран член на Европейската икономическа общност (ЕИО), което създаде условия за интензифициране на икономическите отношения със страните от Общността, вкл. и тези на земеделието. През 1996 г. страната бе приета в Световната търговска организация (СТО), което направи търговската политика по-стабилна и предвидима.

През 2000 година бе обявено завършването на възстановяването на правото на собственост върху земеделските земи. Селскостопанската политика на страната се насочи предимно към подготовка на сектора за функциониране в условията на членство в ЕС. Това включва както хармонизирането на законодателството, така и реализацията на проекти за институционална подкрепа чрез програма ФАР и за модернизация на земеделието и селските райони чрез САПАРД. От годината на членство започна приложението на ОСП на ЕС.

Анализът на развитието на земеделието и селските райони през 25-годишния период - 1990–2015 г., позволява да се направят няколко главни извода:

- Формирана е полюсна аграрна структура – от едната страна, относително малък брой едри стопанства, ползващи наета земя и

специализирани в производството на зърно и маслодайни култури, и от друга – многобройна група дребни стопанства, произвеждащи предимно за собствена консумация;

- Значителна част от малките стопанства са изпълнявали ролята на социален буфер в условията на икономическа криза;

- Икономическото значение на малките стопанства постепенно намалява;

- Икономическата либерализация, членството в СТО и ЕС са главните фактори за формиране на нова продуктова структура на селскостопанското производство;

- Вносът и износът на селскостопански стоки е насочен предимно към страните от ЕС, като общото салдо е положително;

- Селскостопанската политика след приемането ни в ЕС през 2007 г. е съсредоточена върху усвояването на земеделската подкрепа – чрез директните плащания и ПРСР;

- Земеделските помощи по линия на ОСП се абсорбират в голямата си част от големите по площ стопанства от зърнения сектор. Слабата конкурентоспособност на останалите сектори се подчертава от сравнително по-ниската степен на достъп до подкрепата както по линия на директните плащания, така и от инвестиционната подкрепа по ПРСР. В резултат – модернизацията на отделните подсектори е неравномерна;

- Очертаният упадък на по-голямата част от селските райони не е преодолян.

Общият извод е, че жизненонеобходимите структурни промени в българското земеделие все още не са позволили създаване на производство, което да оползотвори селскостопанския потенциал на страната. Политиката на реформи трябва да бъде изградена от последователни и системни мерки за повишаване на продуктивността в земеделието като главно средство за повишаване на благосъстоянието на потребителите и земеделските производители.

Втората група фактори, които са определящи за приоритетите на българската селскостопанска политика, са промените в земеделието и в по-общ план в световната хранителна система в годините до 2050 г. Процесите на

глобализация, т.е. на интегриране на световната икономика, означават, че развитието на националните икономики, вкл. и на земеделието, стават все по-зависими от общите световни стопански процеси. Анализите на водещите научни центрове показват, че напредъкът на земеделието и хранителната система ще зависят преди всичко от: нарастването на населението и на доходите, в резултат на търсенето на хранителни продукти; промените в структурата на търсенето, вследствие нарастването на доходите на глава от населението; новата организация на световната хранителна система, изразяваща се в нарастване на зависимостта между националните и регионалните пазари и голямата роля на Транснационалните компании (ТНК); климатичните промени като степента, в която производството ще успее да се приспособи към новите условия, ще предопредели и силата на въздействието им върху земеделието; нарастващият натиск върху основните ресурси за селскостопанско производство, тъй като увеличаването на броя на населението и икономическият растеж водят до усилваща се конкуренция относно използването на земята, водата и енергията; увеличаващото се значение на ценностите и етичните разбирания в обществото, които ще въздействат върху процеса на вземане на решения от политиките и мениджърите, както и върху променящия се модел на потребление.

Анализът на въздействието на изложените фактори за промените в хранителната система и земеделието показва, че в следващите четири десетилетия световното земеделие и хранителна система са изправени пред големи предизвикателства, отговорът на които изисква съгласувани действия на различно ниво в няколко приоритетни области:

- Да се осигури производството по устойчив начин на достатъчно храна за населението на земята.

Това, естествено, е главната цел на селскостопанската политика. Търсенето ще расте и въпросът е дали производственият потенциал е достатъчен да го задоволи. При намаляващите природни ресурси на човек от на-

селението това не е сигурно. Необходими са действия, които да постигнат:

- по-висока продуктивност на основата на използване на съществуващите знания и опит. От решаващо значение ще бъде развитието на системата за разпространение на знания;

- нови научни решения за повишаване на продуктивността. Нито повишаването на продуктивността, нито приспособяването към новите климатични условия и намаляването на емисиите на парникови газове може да бъде постигнато без нови научни постижения;

- подобряване на регулаторната рамка на търговията със селскостопански стоки. Хранителната сигурност в глобален и национален мащаб е далеч по-постижима при наличието на добре работещ пазар, отколкото на основата на политика на самоосигуряване.

- Преодоляване на нестабилността в хранителната система и земеделието. Приоритетите в тази област са търговската либерализация, по-доброто управление на риска и ефективни мрежи за сигурност.

- Мултифункционалната роля на земеделието в развитието на селските райони.

Селскостопанската политика трябва да разглежда земеделието не само като икономически сектор, но и да отчита функциите му на доставчик на обществени услуги за запазване на околната среда, както и ролята му за жизнеността на селските райони, запазването на културното наследство и др.

- Климатичните промени и земеделието. Важността на проблема изисква мерки, които имат разнородно значение.

- Екологични измерения на селското стопанство.

Истинският отговор на екологичното предизвикателство към земеделието е производството на повече храни в глобален мащаб да се осъществи без съществено увеличаване на площите и при намаляващо негативно въздействие върху околната среда.

- Социални измерения на селскостопанското производство и политика.

В много райони на света земеделието е определящо за обществения живот. Това под-

чертава важността на въпроси като справедливостта на търговските отношения, последиците от подкрепата на производството, разпределението на тежестта от борбата с климатичните промени, ролята на ТНК и др.

Третата група фактори, които са определящи за националните приоритети в земеделието, са свързани с развитието на ОСП на ЕС в отговор на предизвикателствата пред европейското земеделие, в случая главните й пунктове за периода 2013–2020 г.

Европейският селскостопански модел е продукт на дългогодишни политически усилия, насочени към изграждане на земеделие, основано на принципите на продоволствена независимост, устойчивост и отговарящо на реалните потребности на селскостопанските производители и потребителите. Днес предизвикателствата пред този модел са същите, както и пред световното земеделие – засилваща се конкуренция на пазарите, вследствие глобализацията, климатичните промени, ограничените природни ресурси и др. Към това следва да се добавят предизвикателствата от разширението на Съюза, новите обществени приоритети и др. Отговорът на тези въпроси трябва да даде обновената ОСП, която се прилага в периода 2013–2020 г. Относно формулираните цели на политиката, няма колебания – те отразяват политическия дневен ред – съхраняване и развитие на производствения потенциал на земеделието на ЕС с оглед гарантиране на продоволствената сигурност на гражданите на Съюза и приноса на Общността за посрещане на нарастващото търсене на храни в световен мащаб; подкрепа за селскостопанските общности, които предоставят качествена, стойностна и разнообразна храна; утвърждаване на разбирането, че земеделието като стопанска дейност е важен фактор за запазване на жизнените селски общности чрез приноса си за заетостта, доходите, териториалното развитие и околната среда. Смята се, че постигането на тези цели изисква подкрепа на доходите на производителите поради ниската рентабилност в сектора и в някои райони; устойчиво управление на природните ресурси чрез гарантиране на

екологосъобразни производствени практики и предоставяне на свързани с околната среда обществени блага, както и подкрепа на заетостта, доходите, икономиката и инфраструктурата на селските райони. Също толкова важен е въпросът по какъв начин ще бъдат постигнати тези цели. В това отношение решаващо значение ще бъде организацията на директните плащания, чрез които се насочват приблизително 90% от земеделските помощи. Актуалното виждане на Комисията за развитието на ОСП може да се сведе в няколко пункта:

- „Позеленяване” на директните плащания – 30% от Директните плащания ще се изплащат в зависимост от изпълнението на нови, над изискванията за „кръстосано съответствие” земеделски практики;

- Сближаване на нивата на подкрепа чрез Директните плащания. Предлага се това да стане като страните, чието равнище на ДП е под 90% от средното за ЕС, през течение на периода да запълнят с 1/3 тази разлика. Това преразпределение да бъде финансирано пропорционално от пакетите на страните с плащания над средното за ЕС на хектар;

- Лимитиране на обема директна подкрепа за големите стопанства, като се отчита икономията от мащаба и приноса към заетостта;

- Фокусиране на II стълб върху въпросите на конкурентоспособността и иновациите, климатичните промени и околната среда. Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) ще бъде включен в общата рамка на структурните фондове на общността;

- Преструктуриране на пазарните мерки чрез създаване на механизъм за реакция при извънредни ситуации.

Предложението по ключовия въпрос за сближаването на нивата на подкрепа чрез директните плащания, което би могло да има значими положителни икономически, екологични и социални последици, е твърде скромно. Що се отнася до екологичната компонента в директните плащания и лимитирането на подкрепата за големите стопанства, може да се отбележи, че последиците от тях не са

достатъчно изследвани. Вероятното им въздействие върху земеделието на отделните страни и региони ще бъде различно и като цяло за България въпросът е открит. Допълнителните възможности за подкрепа на малките стопанства са логична стъпка, но е необходим ефективен механизъм за реализацията ѝ. Що се отнася до II стълб, България е заинтересована от определяне на националните бюджети за развитие на селските райони на базата на критерии, отчитащи социално-икономическата ситуация в отделните страни, както и от по-голяма самостоятелност при определянето на националните приоритети в тази област.

Българската национална политика в земеделския сектор трябва да се основава на ОСП на ЕС. Тази политика определя общи правила и изисквания за производството, земеделската подкрепа, търговските отношения, опазването на околната среда и др., които в голяма степен обхващат най-важните въпроси на секторните регулации. Следователно България трябва да се стреми да постигне своите национални приоритети в земеделието преди всичко чрез приложението на ОСП. Това означава, че страната трябва да участва активно в процеса на развитие на ОСП на ЕС като възможност за отчитане на интересите на българските земеделски производители в изграждането на регулаторната рамка на европейското земеделие. Оттук първостепенна важност придобива въпросът за позицията на България относно характера и съдържанието на ОСП за периода 2013–2020 г.

По най-важния въпрос – организацията на директните плащания, може да се отбележи:

- За България е неприемливо съфинансиране на директните плащания от националните бюджети;

- Актуалното предложение на Комисията за определяне на националните пакети за подкрепа е незадоволително от гл.т. на потенциалния положителен ефект от относителното изравняване на субсидиите;

- България е заинтересована от запазване на стабилно базово подпомагане на доходите на производителите като средство за запазва-

не на жизнеспособно и динамично селскостопанско производство;

- Въвеждането на „зелен“ компонент в директните плащания не трябва да води до ново неравенство в подкрепата на производството между страните и фермерите, нито до усиляване на административната тежест на земеделската политика;

- Подкрепа на доходите на стопанствата в райони със специфични ограничения за селскостопанска дейност чрез директните плащания ще дублира вече действащи и апробирани схеми за подкрепа и ще бъде допълнителна административна тежест;

- Българското земеделие ще бъде засегнато от въвеждането на лимит за подкрепата на големите стопанства. Страната е заинтересована от висок праг за лимитиране на помощите;

- Важната икономическа, социална, екологична и културна роля на малките ферми напълно оправдава подкрепата за тяхното запазване и подобряване на конкурентоспособността им.

Като оценява значението на II стълб на ОСП, България би следвало да подкрепи мерките за постигане на по-целенасочена и резултатна политика. Като изхожда и от собствения си опит, главните усилия трябва да се насочат в следните направления:

- Определяне на цели и приоритети на политиката, които отговарят както на общоевропейските условия, така и на специфичните нужди на страните – членки;

- Отчитане на необходимостта от подкрепа на структурните промени и модернизацията в земеделието на някои страни, особено на тези от ЕС-12;

- Финансовите пакети на отделните страни трябва да отчитат конкретната нужда от подкрепа на земеделието в райони с природни ограничения за селскостопанска дейност, които имат различни измерения в отделните страни;

- Разпределението на финансовия ресурс за II стълб следва да отчете икономическата, социална и демографска ситуация в отделните региони и страни от ЕС;

- Постигане на по-пълна координация между ЕЗФРСР и структурните, и кохезионния фондове за противодействие на задълбочаването на регионалните различия в ЕС;

- По-голяма самостоятелност на страните при подготовката на програмите за развитие на селските райони и откриване на възможности за гъвкаво управление;

- Участие на местните общности в процеса на формиране на политиката и нейната реализация.

Дори в условията на приложение на ОСП важните аспекти на селскостопанската политика остават национална отговорност и приоритет. Разбира се те могат да бъдат решавани в рамките на съществуващите правила, доколкото не противоречат на принципите на ОСП и законодателството на Съюза в областта на вътрешния пазар, държавната подкрепа и др. На базата на анализ на мястото на българското земеделие в европейското и SWOT анализ приоритетите ни в тази област могат да се формулират в няколко направления.

На първо място е необходимо преформулиране на целта на селскостопанската ни политика, което да отчете целта на всяко производство – задоволяването на определени потребности и нарастването на благосъстоянието. Оттук целта на селскостопанската политика би следвало да е постигането на хранителна сигурност за населението и нарастване на благосъстоянието на производителите в условията на устойчиво производство, т.е. такава, което е конкурентноспособно и едновременно с това запазва природните ресурси и среда. Постигането на тази цел изисква, в най-общ план, реализация на потенциала на българското земеделие и хранително-преработвателен сектор чрез по-пълно използване на производствените фактори (земля, труд и капитал) и производство на качествени продукти с висока добавена стойност.

За да се възползва от откриващите се възможности, свързани с нарастващото търсене на хранителни продукти и интегрирането в европейското земеделие, българското селскостопанство се нуждае от мерки от структурен характер в следните главни области:

- Преодоляване на структурните проблеми чрез консолидация на поземлената собственост и рационализиране на земеползването.

Напредъкът в тази област ще зависи от развитието на пазара на земята, сигурността на земеползването и провеждането на земеустройствени мероприятия.

- Повишаване на образователната и квалификационна подготовка на заетите в земеделието.

В известна степен значението на обучението и квалификацията за развитието на земеделието се подценява. Трябва да се отчете, че инвестициите в човешкото развитие в дългосрочен план ще имат най-висока възвръщаемост.

- Развитие на системата за разпространение на знания и консултантски услуги.

Мащабът на задачите изисква интегриране на капацитета за разпространение на знания и консултантски услуги на НССЗ, изпълнителните агенции, ССА и службите на МЗХ на областно и общинско ниво, както и на неправителствения сектор и местния социален капитал.

- Развитие на научните изследвания.

Научните изследвания в земеделието се реализират основно в рамките на ССА. Необходими са промени в няколко направления:

- допълнение на закона за ССА;

- нова нормативна рамка за финансиране на изследователската дейност, даваща необходимата на системата стабилност и създаваща условия за реализация на приходи от научни продукти и услуги;

- промяна в нормативната база, създаваща предпоставки за гъвкава организация на изследователската дейност;

- достъп на научните институти до финансиране от структурните фондове на ЕС.

- Подобряване на пазарния достъп на земеделските производители.

Това включва интегриране на пазарите, развитие на пазарната инфраструктура, създаването на ефективна конкурентна среда и коопериране на производителите.

- Развитие на местните пазари и регионални продукти.

Развитието на местните пазари отговаря на интересите на потребителите, запазва създадената през годините култура на производство и потребление, допринася за запазването на местната идентичност и др., и поради това трябва да получи подкрепа чрез политиката.

- Продуктово развитие и нарастване на дела на продуктите с висока добавена стойност в хранително-вкусовата промишленост.

Постигането на прогрес в конкурентоспособността и нарастването на дела на продуктите с висока добавена стойност е от ключово значение за жизнеността на българското селско стопанство и хранително-преработвателния сектор.

В условията на развиващ се процес на интегриране на икономиката в световен и регионален мащаб националната политика следва да засили способността на селските райони да бъдат конкурентноспособни, т.е. да запазят своя човешки капитал, да развият местното предприемачество и да привлекат инвестиции. От тази гл.т. тази политика е необходимо да бъде проактивна, т.е. фокусирана върху новите възможности, свързани със земеделието, но също така и с дейности, извън него. Този подход се основава на новата оценка на селските райони от гл.т. на качеството на живот, който те предлагат, като следствие от развитието на Информационните и комуникационни технологии, транспорта и възможностите за всекидневни пътувания за работа, както и на местното природно и културно богатство. В най-общи линии преходът е от предимно секторна към многосекторна, териториално базирана политика, стремяща се да използва цялото многообразие на потенциала за развитие на селските райони. Това в практически план означава поставяне на ударение върху политиката на териториите, вместо предимно върху един или няколко сектора, и върху инвестициите – вместо върху субсидиите.

ЛИТЕРАТУРА

Иванов, Б., Р. Попов, 2010. Нови източници на заетост и развитие на селските райони.

Мишев, П.л., Н. Иванова, 2004. Влиянието на Общата селскостопанска политика върху производството на земеделски продукти в България след присъединяването към ЕС. www.unwe.acad.bg/yearbook/2004/p.mishev_n.ivanova.pdf

Gerard, C. and others, 2010. Food Security, Farming and Climate Changes to 2050 scenarios, results and policy options. IFPRI, Washington.

Nelson, G., 2010. Food security and climate change challenges to 2050: scenarios, results and policy options. Washington, DC: IFPRI.Washington, D. C.: International Food Policy Research Institute.

Tongeren, F., 2008. Agricultural Policy Design and Implementation, OECD

МЗХ, 2000. Национален план за развитие на земеделието и селските райони.

МЗХ, 2008. Национален стратегически план за развитие на селските райони (2007–2013 г.).

МЗХ, Аграрен доклад, 1998–2014 г.

МЗХ, 2011. Преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2010 г и 2013 г.

МЗХ, 2009. Програма за приоритетите в развитието на българското земеделие в периода 2009–2013 г.

МЗХ, 2007. Програма за развитие на селските райони (2007–2013 г.).

МЗХ, 2014. Програма за развитие на селските райони (2013–2020 г.).

НСИ, Статистически годишник, С., 1995–2014.

НСИ, Статистически справочник, С., 2007–2015.

OECD, 1988. New Trends in Rural Policymaking, Paris.

OECD, 2002. Agricultural Policies in Transition Economies – Trends in policies and support. Paris, OECD.

OECD–FAO Agricultural Outlook 2006–2015, 2005.

OECD–FAO Agricultural Outlook 2011–2020, 2010.

Aspects of Contemporary Agricultural Policy of Bulgaria

R. POPOV

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

In regard to its share in GDP and the employment, agriculture decreases successively, but at the same time keeps its significance of main provider of prod-

ucts of immediate necessity. Meanwhile, new aspects of agricultural activity appear – rational use of natural resources and balanced territorial development. Thus, agriculture requires not only definition of the general production goal – better satisfaction of public needs and some social aspects.

The medium-term priorities of economic activity have also different aspects.

On first place are the main directions of the transition from socialistic to market-oriented agriculture. The land privatization has led to its fragmentation and subsequent consolidation in big massives, i.e. to the formation of polar agricultural structure; considerable part of small farms play the role of social buffer and their significance diminishes gradually; the economic liberalization and the membership in WTO and the Common Economic Space define new product structure; the policy after EU accession is concentrated on European support absorption, as the big subsidies are absorbed predominantly by farms having big area; the outlined decline in the bigger part of rural areas has not been overcome.

Secondly, these are the changes in agriculture and more general, in the world food chain in years up to 2050. It is necessary: to ensure a sustainable production of enough food for the Earth population; to guarantee the overcoming of instability of food system and agriculture; to reinforce the multifunctional role of agriculture in the rural areas development; to counteract successfully to climatic and ecologic changes in agriculture; to take more in consideration the social aspects of agricultural activity.

In third place, this is European model of agriculture. The EU policy target is to preserve and to develop the production potential of European agriculture for the interest of community inhabitants; to support agricultural producers, which produce qualitative, valuable and various food; confirmation of the conception for the agriculture as an important factor of human activity and as a main factor for the surviving of viable rural communities

On the base of analysis of the place of Bulgarian agriculture in the European one and SWOT analysis of our priorities in this sphere have been formulated complementary policy lines in some areas.

Key words: aspects, policy, agriculture